

СТАНОВИЩЕ

за дисертационния труд

на

Христина Николова Манова

на тема

**„ЕКОПОЛИТИКИ ПО ВРЕМЕ НА СОЦИАЛИЗМА И ПРЕХОДА КЪМ
ДЕМОКРАЦИЯ: НАЦИОНАЛНИЯТ ПАРК „ПИРИН“
1960-ТЕ – 1990-ТЕ ГОДИНИ“**

**за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ по професионално
направление 2.2. „История и археология“, докторска програма „История на
България (нова и най-нова българска история)“**

Научен ръководител:

доц. д-р Кристина Попова

Изготвил: доц. д-р Мила Милева Маева,

Институт за етнология и фолклористика с Етнографски музей при БАН

Актуалност на дисертационния труд

Христина Манова работи по актуалната за научните изследвания тематика за екологичните политики, environmental history и конвивиалното опазване на природата, които са особено актуално в последните години и се превръщат в определящ компонент за изграждане на експертна и гражданска култура. Кандидатката си поставя и една конкретна и амбициозна задача – да опише и проследи историята на екополитиката в България и в частност – създаването на Национален парк „Пирин“ в периода от 1944 до 1990 г., включвайки и предходния период от 1928 до 1944 г. Екотематиката, разгледана в контекста на слабо познатите до този момент политики на социалистическото управление в България, са в основата на актуалността на изследването. Предлаганата за защита работа е навременна и продължава да развива темата за екополитиките в България, този път вече в исторически аспект, и то с локален фокус върху Разложкия регион.

Обща информация за дисертационния труд

Дисертационният труд на Христина Манова на тема „Екополитики по време на социализма и прехода към демокрация: националният парк „Пирин“ 1960-те – 1990-те години“ се състои от увод, четири глави, заключение, списък с използвани източници, списък със съкращения и 32 приложения (снимков и документален материал), общо 259 страници. В библиографията са цитирани източници на български и английски език, релевантни на темата.

Приложеният автореферат от 36 страници отговаря на дисертацията и на изискванията. В него точно и ясно са представени структурата и съдържанието на дисертационния труд, приносите и публикациите. В списъка на публикациите по темата на дисертацията са описани 3 излезли от печат статии, които са по темата на дисертацията (едно, от които е в издание с импакт фактор), и по този начин покриват минималните национални изисквания по чл. 2б, ал. 2 и 3 на ЗРАСРБ и чл. 24 на Правилника за прилагане на ЗРАСРБ.

Трябва да се подчертае също, че приложените дисертационен текст и публикации са извършени самостоятелно и няма данни за плагиатство.

Оценка на дисертационния труд

Дисертацията на Христина Манова започва с **увод (5-17 с.)**, който е подготвен стандартно и без изненади. Тук са формулирани обектът, целите, задачите на изследването, представена е методологията и е обоснована хронологията на проучването. Дисертационният труд се основава на интердисциплинарен подход, като са използвани архивни източници, медийни публикации и са проведени теренни изследвания в гр. Банско и гр. Разлог. Би било добре тук да присъства библиографски преглед на литературата по екологичната тематика в българската наука. Полезно за другите изследователи е докторантката да архивира своите теренни материали с оглед на използването им за бъдещи изследвания и верификация на данните.

Глава I. (с. 18–46) представя зараждането и развитието на идеята за опазването на природата. Тя е разделена на два параграфа с подзаглавия, в които се проследява създаването на първите природни паркове в САЩ, Канада и Европа, както и предприетите мерки за опазването им. Във втората част се представя ситуацията в България в периода до 1944 г. и създаването на първите защитени територии като се обръща внимание на приетата законодателна норма като резултат от влиянието на

природозащитниците. Главата би спечелила ако има заключение, в което да се представят в сравнителна перспектива двете разгледани явления.

Втората глава (с. 47–94), озаглавена „Идеологизираната природа: екополитики на социализма“, поставя в сравнителен план развитието на политиката по опазване на околната среда и отношението към природните ресурси в Съветския съюз, в другите социалистически страни, и индустриализацията в Народна република България по съветски модел и отражението и настъпилите последици за околната среда. Текстът представя достатъчно фактологично разгледания период, но отново липсва анализ в сравнителен план, отделен като заключение към главата. Главата би спечелила ако в нея бе представена поне българската литература за последствията на страната ни от аварията в Чернобил и за развитието на «Екогласност» като част от цялостния политически процес в страната.

Третата глава (с. 94–138) е посветена на екологичните проблеми в Югозападна България (Разложки регион) през 70-те и 80-те години на XX в. В нея кандидатката обръща внимание на индустриалното развитие на Разложкия край, който по това време е център на химическото производство за Благоевградски окръг и резултатите от това – силните замърсяванията. Представено е индустриалното развитие на гр. Банско и гр. Разлог в разглеждания период и последствията за региона. Хр. Манова би трябвало да обърне по-критично внимание на използваните извори.

Четвъртата глава (с. 139–214) е озаглавена „Народен парк „Пирин“ между грижата за околната среда и политическите интереси“. В нея се разглежда изграждането на индустриална и туристическа инфраструктура в гр. Разлог и гр. Банско, създаването на Народен парк „Вихрен“ и прерастването му в НП «Пирин» като част от опазването на местните природни дадености в района. Авторката прави редица важни заключения за развитието сред които трябва да се отбележи и това, че направените промени водят до непоправими щети за природата, мотивирани преди всичко от икономически интереси, а развитието на ски туризма се отразява върху природните ресурси в региона и противоречи на идеята за защитените местности.

Основните изводи от дисертацията са развити в **заключението (с. 214–224)**. Според Христина Манова екологичната политиката на България през целия период на социализма и постсоциализма остава непоследователна и противоречива, тъй като от една страна се създава защитена територия, но от друга – не се следи за нейното опазване. Стремещът към опазването на местните природни ресурси се сблъсква с

идеологически, икономически и личностни фактори. Като резултат развитието на химическата индустрия в гр. Разлог и на масовия туризъм в гр. Бнско довеждат до значими екологични последици.

Научни приноси и значимост на разработката

Приносите на дисертацията на Христина Манова са коректно отбелязани в автореферата. Сред тях трябва да се отбележат вкарването в научно обръщение на редица нови и слабо познати материали за създаването и развитието на екополитиките в България през почти целия 20 в. и по-специално за изграждането и ролята на НП «Пирин» за опазване на природата. Авторката ги поставя в контекста на сравнителното проучване спрямо политиките на САЩ, Канада и СССР. Специалното внимание Христина Манова обръща и върху слабо познатата тема за отражението на съветския опит в индустриализацията на гр. Разлог и щетите, които нанася на региона.

Заключение

Дисертационният текст на Христина Манова съдържа огромно количество материал, с който не е работено до този момент. Той показва отговорната издирвателска и събирателска работа и усилията на кандидатката и нейния потенциал за развитие. Представеното изследване е доказателство, че рамките на обучението докторантката се е научила да борава с научна литература и различни по тип извори, придобила, развила и усъвършенствала е своите изследователски познания и умения. Въпреки че текстът би спечелил от един по-задълбочен анализ и поставянето му в по-широк национален контекст, представеният дисертационен труд отговаря на предявените от закона изисквания за придобиване на образователната и научна степен „доктор“. Проучването на Христина Манова на тема: „Екополитики по време на социализма и прехода към демокрация: националният парк „Пирин“ 1960-те – 1990-те години“ е самостоятелно изследване с необходимите качества, които ми дават основание да гласувам с ДА в полза на присъждане на научната и образователна степен „доктор“ на кандидатката.

София, 08 май 2023 г.

/доц. д-р Мила Маева/

OPINION
about
Hristina Nikolova Manova`s PhD Thesis
on the topic
„ECOPOLITICS DURING SOCIALISM AND THE TRANSITION TO
DEMOCRACY: "PIRIN" NATIONAL PARK
1960s – 1990s“
Dissertation for the Award of Educational and Scholar Degree "Doctor"
by Professional Field 3.2. History and Archeology
Doctoral Program "History of Bulgaria (New and Recent Bulgarian History)"
Scholar Advisor:
Assoc. Prof. PhD Kristina Popova

Prepared by: Assoc. Prof. PhD Mila Maeva,
Institute of Ethnology and Folklore Studies with the Ethnographic Museum at the Bulgarian
Academy of Sciences

Actuality of the dissertation

Hristina Manova works on the current research topics of environmental policies, environmental history and convivial nature conservation, which are particularly relevant in recent years and are becoming a defining component for building an expert and civil culture. The candidate also sets herself a concrete and ambitious task – to describe and trace the history of ecopolitics in Bulgaria and in particular – the foundation of the "Pirin" National Park in the period from 1944 to 1990, including the previous period from 1928 to 1944. Eco-thematics, examined in the context of the hitherto little-known policies of the socialist government in Bulgaria, are the basis of the research relevance. The work offered for protection is timely and continues to develop the topic of ecopolitics in Bulgaria, this time already in a historical aspect, and with a local focus on the Razlog region.

General information about the dissertation

Hristina Manova's PhD dissertation on "Ecopolitics during Socialism and the Transition to Democracy: Pirin National Park 1960s – 1990s" consists of an introduction, four chapters, a conclusion, a list of sources used, list of abbreviations and 32 appendices (photographic and

documentary material), totaling 259 pages. In the bibliography, Bulgarian and English language sources relevant to the topic are cited.

The attached 36-page autoreraf meets the dissertation and law requirements. It accurately and clearly presents the structure and content of the dissertation work, contributions and publications. The list of publications on the topic of the dissertation lists 3 out-of-print articles that are on the topic of the dissertation (one of which is in an impact factor journal), and thus cover the minimum national requirements under regulations of the Law for the Development of Academic Staff in the Republic of Bulgaria.

It should also be emphasized that the attached dissertation text and publications have been done independently and there is no data on plagiarism.

Evaluation of the dissertation work

Hristina Manova's dissertation begins with an **introduction (5-17 pp.)**, which is prepared standardly and without surprises. The object, goals, tasks of the study are formulated, the methodology is presented and the chronology of the study is justified. The dissertation work is based on an interdisciplinary approach, using archival sources, media publications and conducting field research in Bansko and Razlog. It would be good to include a bibliographic review of the literature on environmental topics in Bulgarian science. It is helpful for other researchers that the PhD student archives her fieldwork for future research and data verification.

Chapter I. (pp. 18–46) presents the birth and development of the idea of nature conservation. It is divided into two paragraphs with subheadings, which trace the creation of the first nature parks in the USA, Canada and Europe, as well as the measures taken to protect them. The second part describe the situation in Bulgaria in the period up to 1944 and the creation of the first protected areas, paying attention to the adopted legislative norm as a result of the influence of environmentalists. The chapter would win if there is a conclusion in which the two considered phenomena would be presented in a comparative perspective.

The second chapter (pp. 47–94), entitled "Ideologized Nature: Ecopolitics of Socialism", compares the development of environmental protection policy and the attitude to natural resources in the Soviet Union, in other socialist countries, and industrialization in People's Republic of Bulgaria on the Soviet model and the reflection and consequences for the environment. The text presents the sufficiently factually examined period, but again lacks a comparative analysis, separated as a conclusion to the chapter. The chapter would have won if

it had presented at least the Bulgarian literature on the consequences of the Chernobyl accident in our country and on the development of "Ekoglasnost" as part of the overall political process in the country.

The third chapter (pp. 94–138) is devoted to the environmental problems in South-Western Bulgaria (Razlog region) in the 1970s and 1980s. In it, the candidate draws attention to the industrial development of the Razlog region, which at that time is the center of chemical production for the Blagoevgrad district and the results of this – the heavy pollution. The industrial development of Bansko and Razlog in the considered period and the consequences for the region are presented. Hr. Manova should pay more critical attention to the sources used.

The fourth chapter (pp. 139–214) is entitled "Pirin National Park between Environmental Care and Ppolitical Interests". It examines the construction of industrial and tourist infrastructure in the town of Razlog and the town of Bansko, the creation of the "Vihren" National Park and its development into the "Pirin" National Park as part of the preservation of local natural resources in the area. The author makes a number of important conclusions about the development, among which it should be noted that the changes made lead to irreparable damage to nature, motivated above all by economic interests, and the development of ski tourism affects the natural resources in the region and contradicts the idea of protected areas.

The main conclusions of the dissertation are developed in the **conclusion (pp. 214-224)**. According to Hristina Manova, Bulgaria's environmental policy throughout the period of socialism and post-socialism remains inconsistent and contradictory, since on the one hand a protected territory is created, but on the other – its preservation is not monitored. The drive to protect local natural resources collides with ideological, economic and personal factors. As a result, the development of the chemical industry in the city of Razlog and mass tourism in the city of Bnsko lead to significant environmental consequences.

Scholar contributions and significance of the PhD thesis

The contributions of Hristina Manova's dissertation are correctly noted in the autoreraf. Among them, it should be noted the introduction into scholar circulation of a number of new and little-known materials about the foundation and development of ecopolitics in Bulgaria during almost the entire 20th century, and in particular about the construction and role of the NP "Pirin" for nature protection. The author places them in the context of the comparative study of the policies of the USA, Canada and the USSR. Hristina Manova pays special attention to

the little-known topic of the reflection of the Soviet experience in the industrialization of Razlog and the damage it causes to the region.

Conclusion

Hristina Manova's dissertation text contains a huge amount of material that has not been worked with until now. It shows the candidate's responsible search and collection work and effort and her potential for development. The presented research is proof that within the framework of the studies, the doctoral student learned to handle scholar literature and different types of sources, acquired, developed and perfected her research knowledge and skills. Although the text would benefit from a more in-depth analysis and placing it in a wider national context, the presented dissertation fulfills the legal requirements for the acquisition of the educational and scholar degree "Doctor". Hristina Nikolova Manova's study on the topic: "Ecopolitics during Socialism and the Transition to Democracy: Pirin National Park 1960s - 1990s" is an independent study with the necessary qualities that give me the reason to vote YES in favor of awarding the scholar and educational degree "doctor" to the candidate.

Sofia, 08 May 2023

/Assoc. Prof. PhD Mila Maeva/